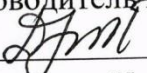

Муниципальное бюджетное общеобразовательное учреждение
средняя общеобразовательная школа с.Кунгуртук Тере-Хольского района

РАССМОТРЕНО
Руководитель МО

Дыгуй-оол У.А.

Протокол №1
от «28» 08 2023г

СОГЛАСОВАНО

Заместитель директора по УВР

Хурлук Е.К.

Протокол №
от «28» 08. 2023г

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Август-оол Д.М.

Протокол №
от «28» 08.2023г

**«ТОРЭЭН ЧОГААЛ» ЭРТЕМИНГЕ КИЧЭЭЛДЕН ДАШКААР ООРЕДИЛГЕ
ПРОГРАММАЗЫ, 5-7 кл.**

Кунгуртук

Төрөөн чогаал эртеминге класстан дашкаар кичээлдин календарь-тематиктиг планнаашкыны
5-6 класс (34 шак)

№	Кичээлдин темазы	Шагы	Кичээлге шингээдип алыр кол билиглер	Өөреникчилерниң белеткелиниң деңнелинге негелделер
1	Литература – сөстүн уран чүүлү. Даштыкы, орус чогаалчыларның мерген сөстери	1	. «Литература – сөстүн уран чүүлү», оон ниитилел амыдыралының сайзыралынга, мөзү-бүдүш хевирлээ-ринге эргежок чугулазы. Чаа өөрөдилге чылында өөренир чогаалдар-биле кыска таныжылга. Төрөөн дыл – чогаалчы кижиниң кол чепсээ, кижилерниң сет-кил-сагыжын сергедип, иштики делегейин байыдып, хей-аьдын көдүрер, сүмелекчи, деткикчи даяныр күжү	Чогаал – амыдырал. Дыл ниитилел-дин арны, оон камгалакчызы, культураның, төөгүнүн кадагалакчызы, чогаалчының сүмелекчизи, даяныр чепсээ. Чогаал дугайында мерген сөстер, цитаталар
2 3	Тыва мифтер. Хуулгаазын амытаннар дугайында. Дириг амытаннар дугайында	2	Тыва мифтерниң тема аайы-биле бөлүктери, тургузуунун онзагайы	Мифтер, төөгү болгаш тоол-чургу чугааларның аразында ылгалы. Астномия эртемин-ден сылдыстар дугайында ме-дээ, үгер сылдыс дугайында у.а.ч. немелде медээлер.
4 5	Черлер аттарының дугайында. Онзагай чаяанныг кижилер дугайында. Тоолчургу чугаалар	2	Кижиниң делегейде бүгү-ле дириг амытаннарның эң-не угаанны болганы. Херээжен кижин салым-чолу. Мерген угаан кедилиг дугайында чугаа. Черлераттарының тывывылган төөгүзүнүн барымдаалыг бооп болуру. Тоолчургу чугаада омур-хевирлерни чуруп көргүсениниң онзагайы.	Сөзүглелдин планын тургузар. Сөс-биле ажыл. Тургузуунун онзагайы. Ада-иезиниң төрөөн черинде черлер аттарының дугайында медээ кылыр. Чылдың 12 аттарын дес-дараалаан чурум ёзугаар шээжилээр.
6 7	“Тере-Хөл дугайында төөгү чугаалар	2	Кырган шуваганчы кадайның мерген угаанны. Хөлдү адай берген төөзүзү. Тывада ындыг аттыг черлер аттары. Тоолчургу чугааның үндезинниг бооп болурунун дугайында чугаа. Төөгү болгаш амыдырал. Чоннун төрөөн черинге хостуг чурттаар, ол дээш маадырлыг чоруктар кылыр күзел-	Топонимия эртеминиң дугайында немелде медээ. Сөс-биле ажыл, оларның идея-тематика илередирин-геужур-дузазы. Төрениң дөртдүжү-меди, ызыгуурсалгаар, куякхеп, шинчээчи, хаанкүрүнениң иштинге.

			<p>бодалдарының илереттингени. Гиперболаның ажыглалының чогаалдарның утка-шынарынга дүүшкээ.</p> <p>Өөредиглиг болгаш кижизидикчи ужур-дузазы.</p>	<p>үлегердомактарныңажыглалы.” Кыры шимчээрге, хырын тодар” деп үлегер домактың утказы.Тере-Хөл-дү чуруур.Элчиген-Кулак хаанның овор-хевири.</p>
8	«Тывада сураглыг черлер» деп проект	1		
9	Тыва улустуң ырлары. Тере-Хөл чонунуң ырлары	1	<p>Тыва улустуң ырларының тывылганы. Оларның тема-лары, утказы, тургузуу, дылының уран-чечени. Ырлар-ның-сагыш-сеткилилередининиң чепсээ..Төрээн чер, күш-ажыл, мал-маган, эт-херексел, байыр-наадым оюн-тоглаа дугайында бодалдарны илереткен улус-туң ырлары.Ырларда улустуң амыдыралы, күзел-бо-далдары.Улустуң ырларының аңгы демиселиниң чеп-сээ бооп чорааны</p>	<p>Улустуң ырларының дылы. Аян-хөөнүнүң онзагайы. Улусчу чаңчылдарның илереп кээри Ырларны шилилге-биле ырлап өөренир.</p>
10	Кожамыктапырлажылы	1	<p>Тыва улустуң ырларын ырлажып өөренири. Улустуң ыр, кожомыктары кижиниң чуртталгазының эдеринчизи.Ырларның, кожомыкайгаларының онзагайы. Ыр, кожомыктарның темалары.</p>	<p>Тываның улустуң ыраажыларын,хөөмейжилерин таныштырар.</p> <p>Улустуң ырларының, кожомыктарының дылы.У.а.ч. кижизидиглиг талалары. шоодуглуг база шүгүмчүлелдиг ыр, кожомыктар. Ыраажылар дугайында альбомдан долдурар, музейге дужаар.Улуг улустан кожомыкчыыр.</p>
11	Оюн-кичээл. Улустуң аас чогаалы	1	<p>Уругларның улустуң аас чогаалыга хамаарышкан билиин быжыглап, хынаар.</p>	<p>Улустуң аас чогаалының кижиниң амыдыралынга ужур-дузазын билип аар, амыдыралга херек кырында ажыглап чоруур. Улустуң аас чогаалының чыындызын тургузуп чыыры</p>
12	Алгыш йөрээлдер.	2	<p>Алгыш-йөрээлдерниң утказы, тургузуу</p>	<p>Алгыш-йөрээлдерниң бөлүктери.</p>
13	Макталдар болгаш		<p>болгаш темалары.</p>	<p>Чаагай күзээшкиннерниң утказы.</p>

	чалбарыглар.		Алгыш-йөрээлдерниң бөлүктери: алгыштар, чалбарыглар, макталдар. Оларда ажыттынган омур-хевирлер, уран-чечени, дылы. Оларның ажыглалы, амгы үеде ажыглалы.	Алгыш-йөрээлдерниң, чалбарыглар, макталдарның тургузуу. “Дөжек дой” база “Хылбык дой” байырлал-дарга алгыш-йөрээлдерден бижиир, чогаадыр. Макталдар, чалбарыглар доктаадыр.
14	Хам алгыштары И. Иргит “Күзүнгү – шажын эдилели”	1	Хам алгыштары – тыва чоннуң шүлүк чогаалының эң-не эрте-бурунгу хевири, ооң сагыш-сеткил культуразының эртинези, бурунгу үзел-бодалының илередии. Хам алгыштарының онзагайы	Хам алгыштары – тыва чоннуң шүлүк чогаалының эң-не эрте-бурунгу хевири, ооң сагыш-сеткил культуразының эртинези, бурунгу үзел-бодалының илередии. Хам алгыштарының онзагайы. Алганып турар хам кижичуруур.
15 16 17	Авторлуг тоолдар. С. Сарыг-оол “Алдын даңгына Аңгыр-Чечек”. Надежда оюн “Угаан эми”	3	“Агар-Сандан ыяш” – тыва литературада бирги авторлуг тоол. Авторлуг тоолдарның онзагайы	Тоолда омур-хевирлерни чуруур Дылын сайгарар.
18 19	И.Иргит. “Ужудукчу”	2	Самолет дугайында билиишкиннер. Тере-Хөл кожууннуң 1-ги ужудукчузу.	Чогаалдаң дылының чаражы. Чу-рук чуруур. Авторну танып билири
20 21	И. Иргит “Ак сыын”	2	Аңнаашкын деп билиишкин. Чогаалда омур-хевирлер	Чогаалдаң дылының онзагайы Сыын чуруур.
22 23 24	С. Сарыг-оол “Уш-Белдир аржааны”	3	Чогаалдың уран-чечени. Ооң утказы. Төрээн чуртунда аржаанны эскерери. Дөмейлээри.	Тарыс аржаанының дугайында дыңнадыг.
24 26 27 28	А. Ондар “Аңгырлар чанып келген” деп номундан чечен чугаалар	4	Чечен чугааларның уран-чечени. Оларның утказы. Чыланнар шуужуу. Бел. Аңгырлар чанып келген. Бичии шыдыраачы – деп чечен чугаалары-биле таныжар	Омур-хевирлерни аңгылап бижиир. Дүрген номчулганы чедип алыр
29 30	Л. Ооржак. “Адааргал”, “Адашкылар”	2	Чечен чугааларның утказы уран-чечени, ужур-дузазы	Дылының онзагайы.

31 32	А. Даржайныңөг дугайында шүлүктериниң уран-чечени. Ооң утказы.	2	Шүлүктерниң дылының онзагайы. Тема идеязын тодарадыры.	Аянның номчулга. Шээжилээри.
33 34	О.Сувакпиттиң уругларга шүлүктери	2	Шүлүктерниң дылының онзагайы. Тема идеязын тодарадыры.	Аянның номчулга. Шээжилээри.

Торээн чогаал эртеминге класстан дашкаар кичээлдин календарь-тематиктиг планнаашкыны
7 класс (34 шак)

Ша к	Тема	Хевири	Өөреникчиниң ажылы	Башкының ажылы
Кыс кижиге – амыдыралдың ээзи, идегели, ынаныжы.				
1	Улусчу педагогикада кыс кижиниң амыдыралына ачы-хавыязы	Таныштырылган кичээли	Кыс кижиге амыдыралдың ээзи, идегели, ынаныжы мен деп чүвени билген турар.	Тоолдарда, улустун ырларында, үлегер домактарында, оюн нарында - бүгү-ле үндезин культуразында, тыва чон-нун амыдыралчы хайгааралдарының болгаш философчу үзел-бодалдарының байлак дуржулгазында –кыс кижиге чуртталганың чаякчызы, ажы-төлүнүн эңерелдиг иези, өг одунун кадагалакчызы деп чүүлдерни таныштырар.
1	Тываның бирги балериаларының бирээзи Ажыкмаа-Рушева Наталья Дойдаловна Ооң тун кызы, кайгамчык чаянныг, бүгү делегейге алдаржаан - чурукчу Надя Рушева.	Кичээл таныштырылган, Ажык чугаа	“Найыралдыг өг-бүле Рушевтер, оларның уруу Найданга, ооң чурукчу болганына салдарлыгы чүде болганыл?” - деп темага ажык чугааны кылгаш, “Талантылыг кыс” деп дыңнадыгны кылыр.	Надя Рушевнаның дугайында билбес кижиге чок, Ооң чуруктары делегейни дескинип, салгалдан салгал дамчып чон-нун өнчүзү болу берген деп уругларга тайылбырлаар. Уругларны дыңнадыг бижиир кылдыр белеткээр. https://www.youtube.com/watch?v=7OBrhCteAGE https://www.youtube.com/watch?v=iVIUVCn0jZ0

1	Тываның алдарлыг херээженнери, үле-герлиг авалар: Анчымаа-Тока Х. А, Торжу Д-С. (Анна) Н. Байлак В.Ч., Мунзук К.Н.	Номчул-га кичээли.	Анчымаа-Тока Х.А, Торжу Д-С. (Анна) Н. Байлак В.Ч., Мунзук К.Н. дугайында литература даңзызын тургускаш, кайы-бирээзинге аннотация бижиир	Ава –адап четпес үнелиг сөс. Тываның улустуң артизи Кара-кыс Намзатовна Мунзуктуң ие кижии дугайында чыгыг шүлүктери. Өг-бүлеге ава кижиниң үлегери, ынакшылы деп өөредир. https://www.youtube.com/watch?v=cyjGSfj6_nY https://www.youtube.com/watch?v=tFPLYFv59rI
Мөзү-шынар кижизидилгези				
1	Кыс уругнуң бодун алдынары: даштыкы хевири (дурт-сыны, шимчээшकिनнери, кылажы, идик-хеви, арыг-силини, чажы дээш оон-даа өске). “Кыс уругнуң шын алдынары”	Кичээл лекция.	“Хевин көрүп уткуур, угаанын көрүп үдээр” деп хөй-ле чоннарның чугаазыга даянып алгаш, “Кыс уругнуң шын алдынары” деп проект кылыр.	Проектини “Мөзү-шынар кижизидилгези” деп кезек төнүп турда, камгалаар. “Чыланниң шокары даштында, кижиниң шокары иштинде” деп тыва улустуң чиге сөглээн үлегер домаа-биле чүүлдешкек болгаш тыва чоннуң мөзү-бүдүштүг кижии дугайында бодалының база бир бадыткалын уругларга тайылбырлаар. Г.Н. Волковтуң “Хедер келин” деп чечен чугаазы-биле таныжар.
2	Кыс уругнуң хүн чуруму	Кичээл сайгарылга.	Демдеглелди чүгле алдарлыг кижилер эвес, кижии бүрүзү кылза чогуур, өөреникчи-даа кижии чорудар. Бир эвес өөреникчиде хүн чуруму-биле демдеглелдер бар болза, чуртталгазында хөй-ле чүүлдерге четтигер болгаш чедимчелиг кижии болур деп чүүлдү уруглар билип алыр	Тура-соруктуг болурун сайзырардырының хевирлери. Грек философ Сократ, делегейниң билдингир чогаалчызы Л.Н.Толстой, педагогтар К.Д.Ушинский, В.А.Сухомлинский бот негелде, бот кижизидилге дугайында уруглар-биле чугаалажыр.

1	Кыс уругнуң өзүл-дезинде онзагай физиологтуг	Мульти-медий-лиг кичээл.	13-14 харлыында уруглар “кыс болган мен” деп чүүлдү, мага-ботка улуг өскерлиш-киннер туруп болур, ай демдээ болуп Кыс уругнуң өзүл-дезинде онзагай физиологтуг байдалдар: кыс, херээжен, ие болурунга дорт салдары. Келир үеде ие болурунга белет-кел. Мага-ботту 4 байдалдар эгелээр деп чүүлдерни темага дүүшкен видеодан билип алыр.	Мындыг үеде сагыыр дүрүмнерин күүседир. Дадыктыра-рының аргалары, арыг-силиг болурунун негелделери. Эрте иштелип саатталыры болгаш ооң амыдыралга салдарын тайылбырлаар.
2	Баштайгы Ынакшыл	Аянныг номчул-га кичээли. Чогаа-дыкчы кичээл.	Уруглар Б. Ондарның “Өйүнде чазылбаан чечек” деп чогаалын номчааш, боттарынга түңнел үндүрер. Ынакшыл дугайында шүлүк чогаадып шенээр.	Тываның шылгараңгай чогаалчылары А.Үержааның, З. Намзырайның, А. Даржайның ынакшылды “өргээн” шүлүктеринге даянып тургаш ынакшыл деп мөңгө, ыдыктыг сүзүкке тайылбыр кылыр.
1	Ёзулуг эр кижидеп кымыл?	Номчул-га кичээли.	Валентина Монгуштуң “Кырган-ачам” деп чогаалындан эр кижиниң туружун кончуг эки билип алыр.	Оолдар, уругларның ниити сонуургаар чүүлдери. Найырал деп чул? Найыралга телептиг болуру. Найырал дугайында ырлар, шүлүктер айтып бээр.
2	Арагалаашкын, кем-херек үүлгедири, күштеп-күчүлээш-кин чуден эгелээрил?	Тайыл-бырлыг, маргыл-даалыг кичээл (дискуссия) Проект камгалалы.	«Араганың кырынга чам үнер», “Ыракка ыянчыг, чоокка чованчыг” деп үлегер домактарның идеялиг утказын билип алыр. Уруглар кылган проектилерин камгалаары.	Нарколог эмчи дугайында билиишкин. Шаңгыш Монгуштуң “Наркоша” деп чогаалынга даянып алгаш, наркотктин хоразын тайылбырлаар. Наркотиктиг бүдүмелдерже сундулаарының чылдагааннарын тайылбырлаары. Башкы уругларның кылган проектилерин үнелээри.

1	“Кыс уругнуң шын алдынары” деп проект камгалалы	Кичээл сайгарылга.	Этикет” деп француз сөстүң укталганын, кижиниң ниитилелге, азы улус аразынга бодун ап чоруурунга аажы-чаңыга шимчээшкининге, хеп-сынынга, чугааланырынга хамаарышкан салгалдар дамчып келген тускай чаңчылчаан дүрүмнер чон бүрүзүнүң культуразында бар.	Ол дүрүмнерни ниитизи-биле А.Даржайның бодалы-биле тыва улустуң үндезин культуразында “ажырбас”, “хоржок” деп угаадыглар барын, кылып болур болгаш болбас ужурларга хамаарышкан кижиниң бодун алдынып чоруурунуң дүрүмнери: “Хоржок, уруглар, улуг улус чугаазынга киришпес”, “Ажырбас, аал-коданга өске улус кээрге, хүндүлөп уткуур” дээн ужурларны өөредир. Этикет деп адаарын уруглар билип алыр.
---	---	--------------------	--	---

1	Аажы-чаң хөөннежилгези.	Аянның номчулга	Кыс кижиниң чаражы, угаан-ныы, дурт-сынынын ээлгир чараш шимчээшкиннери ону ниитилелге быжыг турушту болурунга өөренип алыр.	Александр Даржайның “Уруум кудазынга сөглэн сөзүм” деп шүлүү-биле уругларның сөөлү барып шын чуртталгаже боданырын чаалап алыр.
Кыс уругнуң бодун алдынарының ужурлары. (5 ш.)				
1	Ужур (этикет) дугайында билиг.	Кичээл беседа.	“Кижиниң өзер, кидис шөйлүр” деп үлегер домакка даянып алгаш, бодунуң бодалын бижиир.	Мария Күжүгеттин “Аай-Ууй авай” деп чогаалында тыва херээжен кижини, ие,эне кижиниң , ооң кижизиг мөзү-бүдүжүнүң овур-хевирин уругларга тайылбырлаар.
1	Кыс кижиниң сагыыр ужурлары	Кичээл Сайгарылга Кичээл ужуражылга.	Сагылга деп сөстүң утказы. “Улугну хүндүлээр, уругну азыраар” деп үлегер домакка утказы чоок өске үлегер домактар тывар.	Кыс улусту кудумчуга-даа, бажыңыга-даа, хөй улус аразынга-даа, чааскаан-даа тургаш шын алдынарының дүрүмнеринге өөредир. Чурттап турар черлеринде даңгыналар, билдингир аныяк ажылдакчылар билдингир (блогер) уруглар-биле ужуражыр.
1	Аажы-чаң ужурларының байдал аайы-биле	Кичээл беседа	Кыс кижиниң каасталгазы – ооң кижизиг чаражы, бүдүштүү, оожум-топтуу, сет-	

	Сагылгазы		килиниң арыг-сили, арын-нүүрү деп билип алыр. Сөзү Николай Кууларның, аялгазы Сергей Бадырааның “Даңгына” деп ырызын доктаадыр.	
2	Кыс уругнун бодунун дурт-сынынга таарыштыр кетти-нери. Дурт-сын. Бот арыг-шевер.		“Эвилең кижиге чон ынак”, “Сөзү чымчак -хүндү, сөзү ак -буян” деп үлегер домактарның ханы утказын тодарадыр, дылдың уран чурумалдыг аргаларын тывар, ужур-утказын тайылбырлаар чугаага киржир.	

Чугаа аяны. Чугаа культуразы.(10ш.)				
1	Чугаа аянының дугайында билиг		Тыва улустун чиге сөглээн Үлегер домаа “Кыс уругнун аксы чыдывас, чүве ыттавазы эки” деп үлегер домактың утказын тайылбырлаар. Чогаадыг бижиир	Кыс уруг тыва чоннун чугаа аянын билип, аңаа хамаарышкан мендилежириниң, байырлажырының, хөөрежип таныжарының ужурларын шингээдирин чедип алыр. https://vk.com/wall-78388483_36233
1	Амгы чугаа аяны	Рольдап ойнаары.	Амгы үеде аныктарның аразында чугаалажырда ажыглап турар “бок сөстөр-ни” дыңнап бижиир. Телефоннарының видеозун кывыскаш, медээ дамчыткан кижиге ышкаш чугааланыр. Чедер четпестерин оон көргөш, эдип алыр.Дыңнап чораш, билип алыр” деп тыва улустун чиге сөглээн сөзүн уруглар сайгарып өөренир.	Садыгга, эмчиге, Амгы үеде чараш культурлуг чугаа кижиниң мөзү-бүдүжүнүн база бир илерээшкини деп чүүлдү уругларга өөредир.

1	Албан черлеринге оочурларга чугаа культуразын катаптаары	Аянныг номчулга кичээли.	Бирээ-ле берге байдалга душкан дижик, силерге эр-тип чыткан кижидузалашкан-дыр, ол дузалакчыңга четтиргениң илередип көрем. (аңгы-аңгы байдалдар)	Өске кижиниң өөрүшкүзүн улежип билири дээрге кижиниң мөзүлүг, кижизииниң база бир бадыткалы болур. Уруглар чоалдардан, тоолдардан кажыыдалын илереткен кезектер тыпкаш, бижиир.
2	Тыва дыл	Кичээл беседа	Бурунгу рецияның философиятарының: “Шын чорук маргылдаадан эгелээр” деп чүүлүңге чөпшээрэжир бе, ажык чугааны кылыр.	Авазының аа сүдүн ээп өскөн төлге иезиниң дылындан өске төрөөн дыл турбас ужурлуг. Дыл чидер болза, нация чидер, а нация чидер болза, дыл база кады чиде бээр деп уруглар билген турар. А. Даржайның “Тыва дылым” деп шүлүүн доктаадыр. Тыва дыл дугайында бодаалын бижиир.

1	Чугааланыры, дыңнаары, номчууру, бижири	Маргылдаалыг кичээл (дискуссия)	Чугаа чүгле сөс-биле эвес, арын-шырайның янзы-бүрү шимчээшкиннери-биле база илереттинер деп уруглар билип алыр	Тыва чон, тыва дыл читпес кылдыр уругларга кара чажындан тура билиндирип, быжыктырып, өөредир. Ёзулуг тода, шын, чедингир чугаалап. Өөренир деп бодаар болза, литературлуг дылдың нормаларын сагыыр ужурлуг деп билиндирер.
1	Өске кижини дыңнап, ооң чугаалаан чүүлүн билип алыры, сени дыңнаарын чедип алыры	Оюн-тоглаалыг кичээл		“Өске кижини дыңнаары дээрге-ле ол кижини хүндүлээр болур, ооң чугаалап турар чүүлүңге сонургалды болур деп өөредир. Аңгы-аңгы тмаларга реферат бижиир. “Чугаа культуазы”, “Тыва улустун чугаалажыр аяны” деп рефераттар бижиир кылдыр уругларны белеткээр.
1	Чугаа аянының хөөннештирилгези . Өөрээнин, четтиргенин илередири.	Кичээл беседа.	К-Э. Кудажының “Кым эң ажыктыгыл?” деп тоолун уруглар-биле номчуур	. Дуза чедирген кижиге бодунар өөрүп четтиргениңерни илередир арга чок апарган таварылгада, өөрүшкүзүн илереткен чагааны чорудуп дузалакчыга четтиргенин илередир болурун тайылбырлаар.
1	Муңгаралын, хомудалын, кажыыдалын илередири	Маргылдаалыг кичээл. (диспут)		Тыва чоннуң бо байдалдарда сагыыр, албан кылыр ёзулалдары бар: кижидузалакчы болган дугайында дыңнадышыкынны кылырын улуг назылыг кижидузалакчы, дөргүл-төрелдеринге хенертен эвес, чоорту оожум байдалга

				дамчыдар деп өөредир.
1	Чөпсүнмээнин, таарзынмаанын, чөпшээрешпээнин илередири	Лекция		чөпсүнмээнин, таарзын-маанын, чөпшээрешпээ-нин шын илередип өөредир
1	Сөс биле арын-шырайның шимчээш-киннерин хөөннеш-тирери	Оюн	Мимика көргүзөр	Тоолдардан маадырларның арын-шырайының шимчээш-киннерин уругларга номчуп бээр.
1	Түңнел кичээл Ниити шагы: 34		уруглар бүдүн чыл дургузунда өөрөнгөн чүүлүн катаптаар.	Ниитизи-биле кыс кижиниң аажы-чаңын, алдынарын, төрөөн дылга чугаазын, чугаа культуразын уругларга катап сагындырар